

ความแก่ของผิวหนัง: กลไกการเกิดระดับโมเลกุล การป้องกัน/การรักษา และสารธรรมชาติที่ใช้ในการต่อต้านความแก่ของผิวหนัง

วัตถุประสงค์

1. อธิบายกลไกการเกิดความแก่ของผิวหนังที่เกิดจากปัจจัยภายใน และภายนอกได้
2. ทราบถึงวิธีการป้องกัน/การรักษา และสารธรรมชาติที่นำมาใช้ในการต่อต้านความแก่ของผิวหนังได้

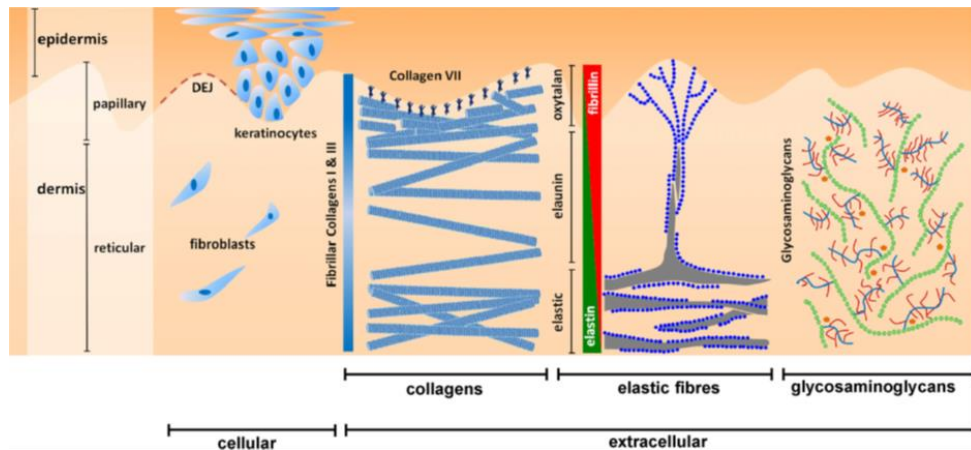
บทคัดย่อ

ความแก่ของผิวหนังสามารถเกิดขึ้นได้บนผิวหนังมนุษย์ ซึ่งเกิดจาก 2 ปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยภายใน (กาลเวลาที่ผ่านไป) และการสัมผัสปัจจัยภายนอก (เช่น แสง UV เป็นต้น) ความแก่ของผิวหนังที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เกิดจากปัจจัยภายในและการสัมผัสปัจจัยภายนอกร่วมกัน โดยที่ความแก่ที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายในเกิดจากการเสื่อมสภาพของเนื้อเยื่อในชั้น dermis และ epidermis (ไม่รวมชั้น stratum corneum) ทำให้ชั้นหนังแท้บางลงและคอลลาเจน อิลาสติน และไกลโคสะมิโนไกลแคนลดลง ส่งผลให้ความยืดหยุ่นของผิวลดลง ส่วนความแก่ที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอกส่วนใหญ่จะเกิดจากแสงแดด เรียกว่า photoaging ซึ่งจะทำให้ปริมาณอนุมูลอิสระในผิวหนังสูงขึ้นและมีลักษณะปรากฏให้เห็นเด่นชัดคือ ผิวหยาบแห้ง การสร้างเม็ดสีผิดปกติ ผิวหนังขาดความยืดหยุ่น ชั้น epidermis หนาขึ้นและเกิดการเปลี่ยนแปลงของคอลลาเจน อิลาสตินและไกลโคสะมิโนไกลแคนในชั้นหนังแท้ จากความรู้ดังกล่าวสามารถนำไปใช้ในการหาวิธีป้องกัน/รักษา โดยใช้สารธรรมชาติในการต่อต้านความแก่ของผิวหนังได้ เช่น การทาผลิตภัณฑ์กันแดดเพื่อป้องกันแสงแดด หรือการใช้สารธรรมชาติที่มีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ เช่น สารกลุ่ม carotenoids เป็นต้น สุดท้ายนี้ผู้เขียนหวังว่าถ้าบุคลากรทางการแพทย์มีความรู้เกี่ยวกับความแก่ของผิวหนัง วิธีการป้องกัน/การรักษา และสารธรรมชาติที่นำมาใช้ในการต่อต้านความแก่ของผิวหนัง จะสามารถให้คำแนะนำเพื่อป้องกัน/รักษาหรือชะลอความแก่ในเวชปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

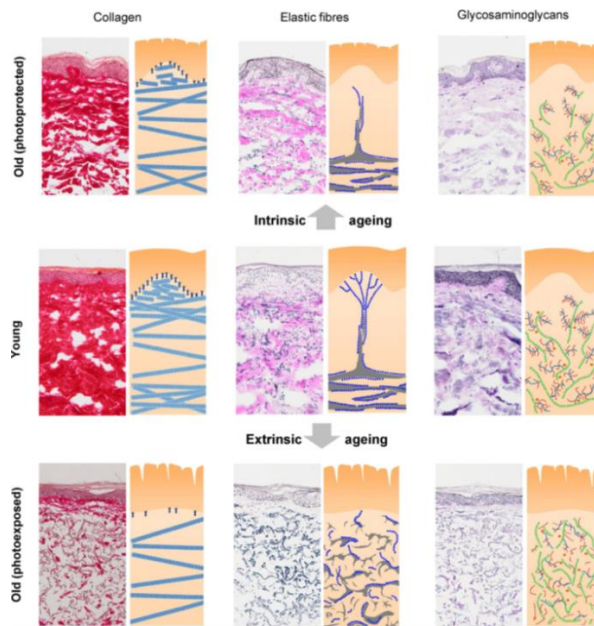
คำสำคัญ: ความแก่ของผิวหนัง ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก การป้องกัน/การรักษา สารธรรมชาติ

บทนำ [1 – 3]

ความแก่ของผิวหนังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติบนผิวหนังมนุษย์ ซึ่งเกิดจากความเสื่อมของร่างกายและเวลาที่ผ่านไป ความแก่ของผิวหนังมีลักษณะที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด คือ มีร่องลึก ริ้วรอย ผิวขาดความยืดหยุ่น เป็นต้น ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบผิวหนังคนแก่กับผิวหนังวัยหนุ่มสาวพบว่า ผิวหนังของคนที่มีอายุจะมีปริมาณโปรตีนคอลลาเจน อิลาสติน และไกลโคสะมิโนไกลแคนลดลง ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 เซลล์ผิวหนังและแมทริกซ์ที่อยู่นอกเซลล์ (extracellular matrix, ECM) ที่สำคัญของชั้นหนังกำพวด (Epidermis) และหนังแท้ (Dermis) ในผิวหนังมนุษย์ ชั้นหนังกำพวดจะถูกพยุงไว้ด้วยชั้นหนังแท้ที่มีแมทริกซ์ที่อยู่นอกเซลล์ ซึ่งชั้นหนังแท้ดังกล่าวประกอบไปด้วยชั้น papillary and reticular ในชั้นหนังแท้มีเซลล์ที่สำคัญ คือ fibroblasts ทำหน้าที่สร้าง extracellular matrix ซึ่งประกอบไปด้วยคอลลาเจน (collagens) มีคุณสมบัติในการยืดได้น้อยมาก แต่มีความแข็งแรงและรับน้ำหนักได้ดี คอลลาเจนที่กระจายอยู่ในชั้นหนังแท้จะเป็นคอลลาเจน type I และ III ในทางตรงกันข้ามคอลลาเจน type VII จะกระจายอยู่ในบริเวณรอยต่อผิวหนังชั้นหนังแท้กับหนังกำพวด ซึ่งเรียกว่า dermal-epidermal junction เส้นใยอิลาสติน (elastic fiber) มีคุณสมบัติในการยืดและหดได้เหมือนยาง ช่วยทำให้เนื้อเยื่อมีความยืดหยุ่น และไกลโคสะมิโนไกลแคน (glycosaminoglycan; GAG) หรือ มิวโคโพลีแซ็กคาไรด์ (mucopolysaccharide) มีหน้าที่ทำให้ผิวหนังชั้นหนังแท้มีความชุ่มชื้นเพราะมีความสามารถในการดูดความชื้นสูง เช่น hyaluronic acid (hexamers) และ chondroitin sulphate glycosaminoglycan [2]

รูปที่ 2 ภาพเปรียบเทียบผิวหนังของวัยรุ่นและคนแก่ [2]

ความแก่ของผิวหนังเกิดจาก 2 ปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยภายในร่างกาย (intrinsic aging) อันเนื่องมาจากกาลเวลาที่ผ่านไป และเกิดจากการสัมผัสกับปัจจัยภายนอก (extrinsic aging) เช่น แสงยูวี ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นการเกิดความแก่ของผิวหนัง ทำให้ผิวหนังขาดความยืดหยุ่น intrinsic aging เป็นสาเหตุสำคัญหลัก ๆ ที่ทำให้เกิดความแก่ในมนุษย์ อย่างไรก็ตาม ความรู้ในปัจจุบันพบว่า ความแก่ของผิวหนังที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เกิดจากปัจจัยภายในร่างกายและการสัมผัสกับปัจจัยภายนอกร่วมกัน ดังนั้น การศึกษาการเกิดความแก่ของผิวหนังต้องทราบทั้งปัจจัยภายในร่างกายและปัจจัยภายนอก ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางกายวิภาคศาสตร์และสรีรวิทยาของผิวหนัง ที่เกิดขึ้นจากการเกิดความแก่ของผิวหนังจากปัจจัยภายในและการสัมผัสกับปัจจัยภายนอก แสดงดังตารางที่ 1 และ 2

ตารางที่ 1 การเปลี่ยนแปลงทางกายวิภาคศาสตร์และสรีรวิทยาที่เกิดขึ้นจากการเกิดความแก่ของผิวหนังที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยภายใน [3]

การเปลี่ยนแปลงทางกายวิภาคศาสตร์และสรีรวิทยา	ผลที่เกิดขึ้นทางคลินิก
<ul style="list-style-type: none"> - ชั้น epidermis บางลง 10 - 50% - ชั้น stratum spinosum เกิดการฝ่อ (atrophy) - ขนาดของ basal cells มีขนาดแตกต่างกันมากขึ้น - เซลล์ต่าง ๆ มีการแบ่งตัวน้อยลง - การสร้างไขมันของผิวหนังเพื่อมาทดแทนไขมันของผิวหนังที่สูญเสียไปข้างล่าง - บริเวณรอยต่อผิวหนังชั้นหนังแท้กับหนังกำพร้าเกิด flattening และเมื่อนำไปศึกษาทาง Histology พบว่าเกิด dermo-epidermal separation - Langerhans cells ลดลง - fibroblasts ลดลงและชั้น dermis บางลง - แมทริกซ์ที่อยู่นอกเซลล์บางลง - คอลลาเจนและเส้นใยอีลาสตินลดลงและเป็นชิ้นส่วนเล็ก ๆ มากขึ้น - การไหลเวียนโลหิตของชั้นผิวหนัง (cutaneous microvasculature) ลดลง - skin appendages ลดลง เช่น sebaceous glands, sweat glands, apocrine glands - ชั้น subcutaneous fat บางลง - ปลายประสาท (nerve ending) ลดลง 	<ul style="list-style-type: none"> - ผิวหนังบางลง เกิดการบาดเจ็บได้ง่าย - ผิวหนังบางลง เกิดการบาดเจ็บได้ง่าย - ผิวหนังบางลง เกิดการบาดเจ็บได้ง่าย - การผลัดผิวและการหายของบาดแผลช้าลง - ปริมาณไขมันและเกราะป้องกันผิวหนัง (barrier function) ลดลง - เพิ่มความเสี่ยงของการเกิดโรค toxic epidermal necrolysis (TEN) และ Stevens-Johnson syndrome (SJS) - ภูมิคุ้มกันของผิวหนังลดลง - ความแข็งแรงและความยืดหยุ่นของผิวลดลง - ความแข็งแรงและความยืดหยุ่นของผิวลดลง - เกิดริ้วรอยได้ง่ายขึ้นและผิวหนังทนต่อแรงกระแทกได้น้อยลง - อุณหภูมิของผิวหนังเกิดความผิดปกติและสารอาหารที่มาหล่อเลี้ยงลดลง - การสร้างไขมัน เหงื่อและการสร้างเนื้อเยื่อผิวหนังลดลง - การกักเก็บความอบอุ่นของร่างกายลดลง - การรับรู้ความรู้สึกลดลง

ตารางที่ 2 การเปลี่ยนแปลงทางกายวิภาคศาสตร์และสรีรวิทยาที่เกิดขึ้นจากการเกิดความแก่ของผิวหนังเกี่ยวข้องกับปัจจัยภายนอก [3]

การเปลี่ยนแปลงทางกายวิภาคศาสตร์และสรีรวิทยา	ผลที่เกิดขึ้นทางคลินิก
<ul style="list-style-type: none"> - เกิดการสะสมของ elastic tissue ที่ผิดปกติเพิ่มมากขึ้น - การสลายคอลลาเจนเพิ่มมากขึ้น - ปริมาณของไกลโคสะมิโนไกลแคนที่ผิดปกติเพิ่มมากขึ้น - mast cells และ neutrophils เพิ่มมากขึ้น - บริเวณรอยต่อผิวหนังชั้นหนังแท้กับหนังกำพืดเกิด flattening และเมื่อนำไปศึกษาทาง Histology พบว่าเกิด dermo-epidermal separation - การสร้างและการแบ่งตัวของ keratinocytes ลดลง - ชั้น epidermis หนาขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - อาจเกิดการสร้างเนื้อเยื่อที่ผิดปกติ - เกิดริ้วรอยได้ง่ายขึ้น - ชั้นหนังแท้ขาดความชุ่มชื้น - เกิดการแพ้และการอักเสบ - เพิ่มความเสี่ยงของการเกิดโรค toxic epidermal necrolysis (TEN) และ Stevens-Johnson syndrome (SJS) - การผลัดผิวช้าลง - เกิด hyperkeratosis หรือ hyperplasia

จากตารางที่ 1 และ 2 จะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางกายวิภาคศาสตร์และสรีรวิทยาจากการเกิดความแก่ของผิวหนังที่เกิดจากปัจจัยภายในและภายนอก ส่งผลทำให้เกิดพยาธิสภาพของผิวหนังมากมาย ดังนั้น การศึกษาการเกิดความแก่ระดับโมเลกุลที่เกิดจากปัจจัยภายในและภายนอกจึงมีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากจะทำให้รู้ถึงสาเหตุและหาวิธีการป้องกัน/การรักษา ได้อย่างเหมาะสม

ปัจจัยภายในและภายนอกระดับโมเลกุลที่มีส่วนทำให้เกิดความแก่ของผิวหนัง

1. ปัจจัยภายใน [1, 4 – 7]

การเกิดความแก่ของผิวหนังที่เกิดจากปัจจัยภายในมีความสัมพันธ์กับพันธุกรรม ความเครียด ฮอร์โมน เป็นต้น โดยพยาธิสภาพที่เกิดขึ้น ได้แก่ ชั้นหนังกำพืด (ไม่รวม stratum corneum เนื่องจากผิวหนังชั้นนี้ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง) ชั้นหนังแท้บางลง เสื่อมสภาพ และบริเวณรอยต่อผิวหนังชั้นหนังแท้กับหนังกำพืดเกิด flattening หรือมีความแฟบมากขึ้นเนื่องจากการสร้างเซลล์ผิวหนังลดลง เอนไซม์ที่ทำหน้าที่ย่อยสลายคอลลาเจน (collagenase) เกิดความไม่สมดุลและมีปริมาณเพิ่มขึ้น นอกจากนี้จำนวนเซลล์ fibroblasts ในชั้นหนังแท้มีจำนวนลดลงทำให้ความสามารถในการสังเคราะห์แมทริกซ์ที่อยู่

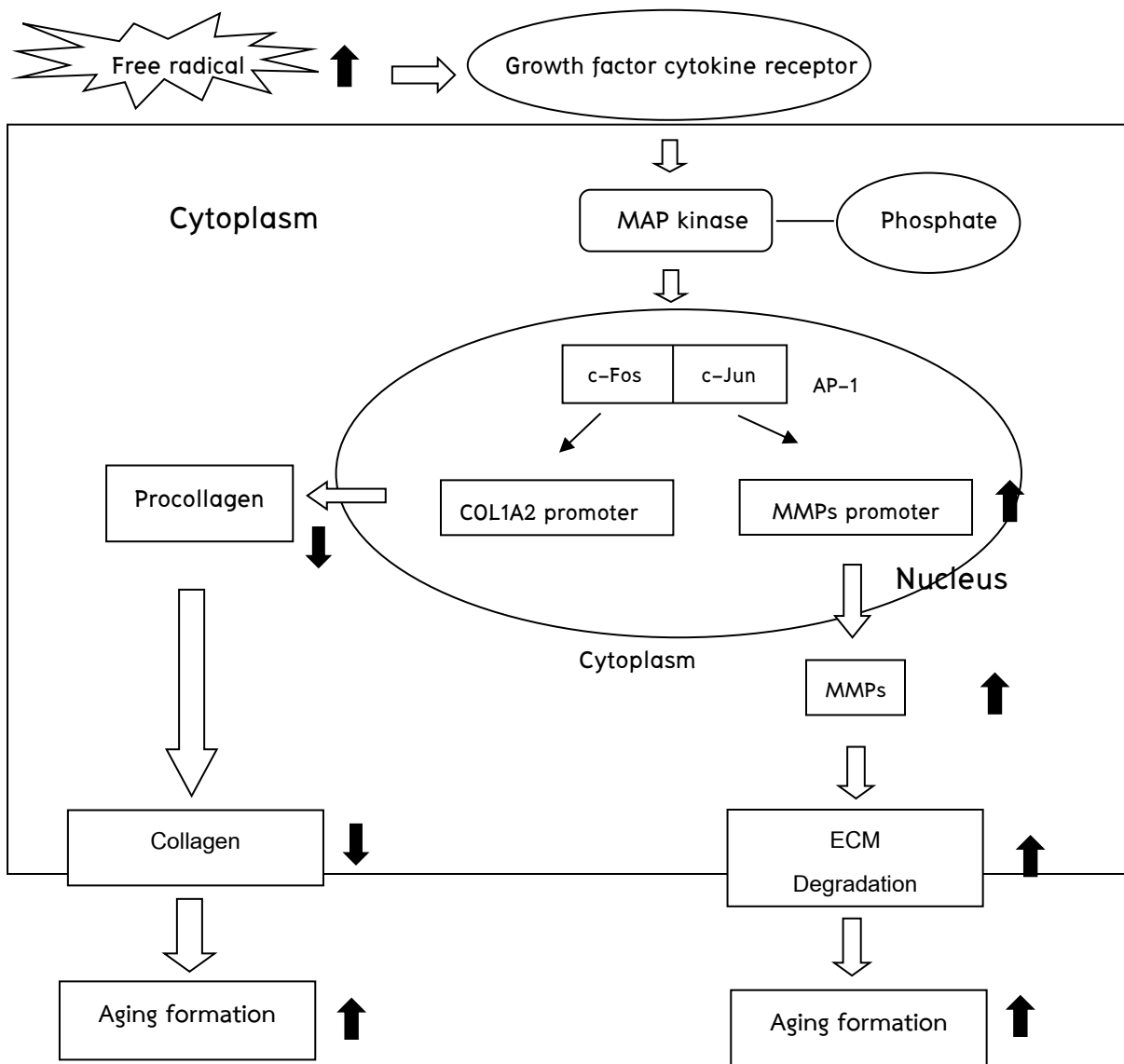
นอกเซลล์ลดลงเช่นกัน ส่งผลทำให้ปริมาณคอลลาเจน อิลาสติน โกลโคสะมิโนไกลแคน และความยืดหยุ่นของชั้นหนังแท้ลดลง โดยสาเหตุของความแก่ของผิวหนังที่เกิดจากปัจจัยภายในมีดังนี้

1.1 กระบวนการเสื่อมของเซลล์ (cellular senescence)

ในเซลล์ fibroblasts ของผิวหนังปกติ (presenescent dermal fibroblasts) สามารถพบเอนไซม์ที่ทำหน้าที่ย่อยแมทริกซ์ที่อยู่นอกเซลล์ (matrix metalloproteinases, MMPs) เช่น เอนไซม์ที่ทำหน้าที่ย่อยคอลลาเจน (collagenase หรือ metalloproteinase-1, MMP-1) และ stromelysin (metalloproteinase-3, MMP-3) โดยเอนไซม์ 2 ชนิดนี้เป็นเอนไซม์ที่สำคัญในการย่อยสลายแมทริกซ์ที่อยู่นอกเซลล์ของผิวหนัง ซึ่งในสภาวะปกติจะพบเอนไซม์ 2 ชนิดนี้ในปริมาณที่ต่ำ ในทางตรงกันข้าม ปริมาณของ tissue inhibitor of metalloproteinases (TIMPs) ได้แก่ TIMP-1 และ TIMP-3 จะมีปริมาณค่อนข้างสูงซึ่งมีหน้าที่ยับยั้งเอนไซม์ MMPs ส่วนในเซลล์ fibroblasts ที่เกิดกระบวนการแก่ชราของเซลล์ (senescent dermal fibroblasts) จะมีปริมาณ MMPs ค่อนข้างสูงและมี TIMPs ค่อนข้างต่ำซึ่งส่งผลทำให้การสังเคราะห์คอลลาเจนลดลง ทำให้โครงสร้างของผิวหนังเกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เกิดการฝ่อของผิวหนังชั้นหนังแท้ (dermal atrophy) ได้ ส่วนอิลาสตินจะมีปริมาณลดลงเนื่องจากยีนอิลาสติน (elastin gene) มีการแสดงออกลดลงหลังจากอายุ 40 – 50 ปี ทำให้ความยืดหยุ่นของผิวหนังลดลง

1.2 ภาวะเครียดที่เกิดจากออกซิเดชัน (oxidative stress)

มีผู้ตั้งสมมติฐานว่าการเกิดกระบวนการเสื่อมของเซลล์ซึ่งส่งผลทำให้เกิดความแก่ของผิวหนัง อาจเกิดจากภาวะเครียดที่เกิดจากออกซิเดชัน โดยทำให้เกิดอนุมูลอิสระ (Free radical และ reactive oxygen species, ROS) ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เกิดภาวะดังกล่าว อนุมูลอิสระในร่างกายมนุษย์อาจถูกสร้างมาจากการสันดาปพลังงานในร่างกาย การได้รับสารเคมีที่เป็นพิษบางอย่าง เช่น ยาฆ่าแมลงกลุ่ม organophosphate หรือการสัมผัสกับแสงแดดนานเกินไป เป็นต้น กลไกของ ROS ที่ทำให้เกิดริ้วรอยและความแก่ คือ กระตุ้น growth factor cytokine receptors บนผิวของเซลล์ fibroblasts ส่งผลให้เกิดการส่งสัญญาณไปยัง protein kinase แล้วกระตุ้น activating protein-1 (AP-1) ในนิวเคลียส การเพิ่มขึ้นของระดับ AP-1 ส่งผลทำให้ปริมาณของเอนไซม์ MMPs เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการทำลายแมทริกซ์ที่อยู่นอกเซลล์ (รูปที่ 3) นอกจากนี้อนุมูลอิสระยังเป็นสาเหตุยังทำให้เกิด DNA damage ซึ่งนำไปสู่การเกิดการหยุดวงจรชีวิตของเซลล์และการตายของเซลล์ (cell cycle arrest and apoptosis)

รูปที่ 3 กลไกการเกิดการความแก่ของผิวหนังมนุษย์โดยมีอนุมูลอิสระเป็นตัวกระตุ้น [4]

ดังนั้น การใช้สารต้านออกซิเดชันอาจจะช่วยในการต่อต้านหรือชะลอการเกิดความแก่ของผิวหนังได้ อย่างไรก็ตาม การใช้สารต้านออกซิเดชันหรือสารต้านอนุมูลอิสระเพื่อชะลอการเกิดริ้วรอยยังเป็นข้อถกเถียงกันอยู่ นอกจากนี้ มีรายงานมากมายที่อธิบายเกี่ยวกับการลดลงของเอนไซม์ที่ช่วยต้านปฏิกิริยาออกซิเดชัน (antioxidant enzymes) ซึ่งประกอบไปด้วยเอนไซม์ Cu, Zn-super oxide dismutase (SOD), catalase, glutathione peroxidase และ glutathione reductase ซึ่งการลดลงของเอนไซม์เหล่านี้ส่งผลทำให้เกิดความแก่ของผิวหนังได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตาม มีรายงานบางการวิจัย

อธิบายว่าการเกิดความแก่ของผิวหนังไม่มีความเกี่ยวข้องกับการลดลงของความสามารถในการต้านปฏิกิริยาออกซิเดชัน ซึ่งได้มีการทดลองในผิวหนังของหนูทดลอง mouse skin พบว่าเอนไซม์ SOD, catalase, glutathione peroxidase และ glutathione reductase ยังมีประสิทธิภาพคงเดิมในผิวหนังของหนูทดลองที่มีริ้วรอย อย่างไรก็ตาม นักวิจัยส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า การสะสมอนุมูลอิสระเป็นเวลานานจะส่งผลทำให้เกิดความแก่ระดับเซลล์ (cellular aging) นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาพบว่าเซลล์ fibroblasts ของผู้สูงอายุมีการสะสมของโปรตีนที่ถูกออกซิไดซ์ (oxidized proteins) ที่สูงกว่าและไม่สามารถขจัดโปรตีนดังกล่าวออกไปได้

1.3 การลดลงของฮอร์โมนเอสโตรเจน

เอสโตรเจนเป็นฮอร์โมนที่สำคัญมากที่ทำให้เกิดการแสดงออกลักษณะเพศหญิง ฮอร์โมนนี้ถูกสร้างมาจาก follicles ของรังไข่ corpus luteum และรก จากการศึกษาของมหาวิทยาลัยเวียนนา (University of Vienna) ในผู้หญิงชาวยุโรปที่อยู่ในช่วงวัยหมดประจำเดือน นอกจากนี้ยังพบว่า เอสโตรเจนมีบทบาทสำคัญในการป้องกันการเกิดริ้วรอยโดยการเพิ่มความชุ่มชื้น (skin hydration) และปริมาณคอลลาเจนในผิวหนัง นอกจากนี้ยังมีการศึกษาหลายการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่า การใช้เอสโตรเจนทาลงบนผิวหนัง (skin application) สามารถเพิ่มการสร้างคอลลาเจนในชั้นหนังแท้ได้ กลไกของเอสโตรเจนที่ทำให้การสร้างคอลลาเจนในชั้นหนังแท้เพิ่มขึ้น คือ สามารถเพิ่มปริมาณ type I procollagen mRNA และ type I procollagen protein ในทั้งเพศชายและเพศหญิง นอกจากนี้ เอสโตรเจนยังเพิ่มการสร้าง transforming growth factor beta (TGF- β) ทั้งโปรตีนและ mRNA ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า TGF- β สามารถช่วยการกระตุ้นการสร้าง fibroblasts และแมทริกซ์ที่อยู่นอกเซลล์ ดังนั้น การลดลงของเอสโตรเจนเป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่สำคัญทำให้เกิดความแก่ของผิวหนังได้

1.4 การเกิด Advanced glycation end-products (AGEs)

การเกิด AGEs นั้นเกิดจากปฏิกิริยาระหว่างน้ำตาลกลูโคสในรูปรีดิวซ์ (reducing glucose) กับโปรตีน ไขมัน หรือกรดนิวคลีอิก ทำให้เกิดเป็นการประกอบเชิงซ้อน ซึ่งทำให้สารชีวโมเลกุลในร่างกายเสียสภาพ ในกรณีของริ้วรอยจะเป็นคอลลาเจนในชั้นหนังแท้ โดยทั่วไปแล้วภาวะนี้จะเกิดในผู้ป่วยที่เป็น hyperglycemia ดังนั้น ผู้ป่วยโรคเบาหวานมีโอกาสเกิดความแก่ของผิวหนังได้ง่ายกว่าคนปกติ

2. ปัจจัยภายนอก [1, 4, 8]

การเกิดความแก่ของผิวหนังที่เกิดจากปัจจัยภายนอกส่วนใหญ่เกิดจากการสัมผัสแสงอัลตราไวโอเล็ต (ultraviolet, UV) ในแสงแดด มีรายงานว่า การเกิดริ้วรอยบนใบหน้ามากกว่า 80 % เกิดจากการสัมผัสแสงแดดหรือเรียกว่า photoaging ในทางคลินิก photoaging มีลักษณะปรากฏให้เห็นเด่นชัด คือ ผิวขาดความยืดหยุ่น ผิวหยาบแห้ง การเกิดสร้างเม็ดสีที่ผิดปกติ เกิดร่องลึกหรือริ้วรอย และมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของผิวหนังชั้น epidermis คือ ชั้น epidermis หนาขึ้น (hyperplasia) และเกิดการเปลี่ยนแปลงของแมทริกซ์ที่อยู่นอกเซลล์ในชั้น dermis ได้แก่ คอลลาเจน เส้นใยอิลาสติน และไกลโคสะมิโนไกลแคน ซึ่งการเกิดความแก่ของผิวหนังที่เกิดจากปัจจัยภายนอกมีลักษณะดังนี้

2.1 เกิดการเปลี่ยนแปลงของแมทริกซ์ที่อยู่นอกเซลล์ (extracellular matrix changes)

คอลลาเจนและอิลาสตินเป็นส่วนประกอบหลักของแมทริกซ์ที่อยู่นอกเซลล์ในชั้นหนังแท้ นอกจากนี้ แมทริกซ์ที่อยู่นอกเซลล์ในชั้นนี้ยังประกอบไปด้วยไกลโคสะมิโนไกลแคน ซึ่งจะช่วยดูดซับโมเลกุลของน้ำ ทำให้ผิวมีความชุ่มชื้น กระบวนการของการเสื่อมสลายของแมทริกซ์ที่อยู่นอกเซลล์ในชั้นหนังแท้ยังคงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ แต่ความรู้ในปัจจุบันของการเสื่อมสลายของแมทริกซ์ที่อยู่นอกเซลล์ในชั้นหนังแท้จะเกี่ยวกับการเสื่อมสลาย/เสื่อมสภาพและปริมาณที่ลดลงของคอลลาเจน อิลาสติน และไกลโคสะมิโนไกลแคน การเสื่อมสลายของคอลลาเจนที่อยู่ในชั้นหนังแท้มีสาเหตุหลักมาจากการเพิ่มขึ้นของ dermal proteinase activity ซึ่งเอนไซม์นี้ถูกกระตุ้นโดย neutrophils, IL-1 α , IL-6, และ TNF- α ซึ่งเป็นสารสื่ออักเสบที่หลั่งเมื่อผิวสัมผัสกับแสงแดด จากการศึกษาทาง histochemistry พบว่า การลดลงของคอลลาเจนและอิลาสติน เป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เกิด photo-aging skin อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นของ metalloproteinase activity โดยเฉพาะ matrix metalloproteinase-9 หรือ MMP-9 เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิด skin photo-aging

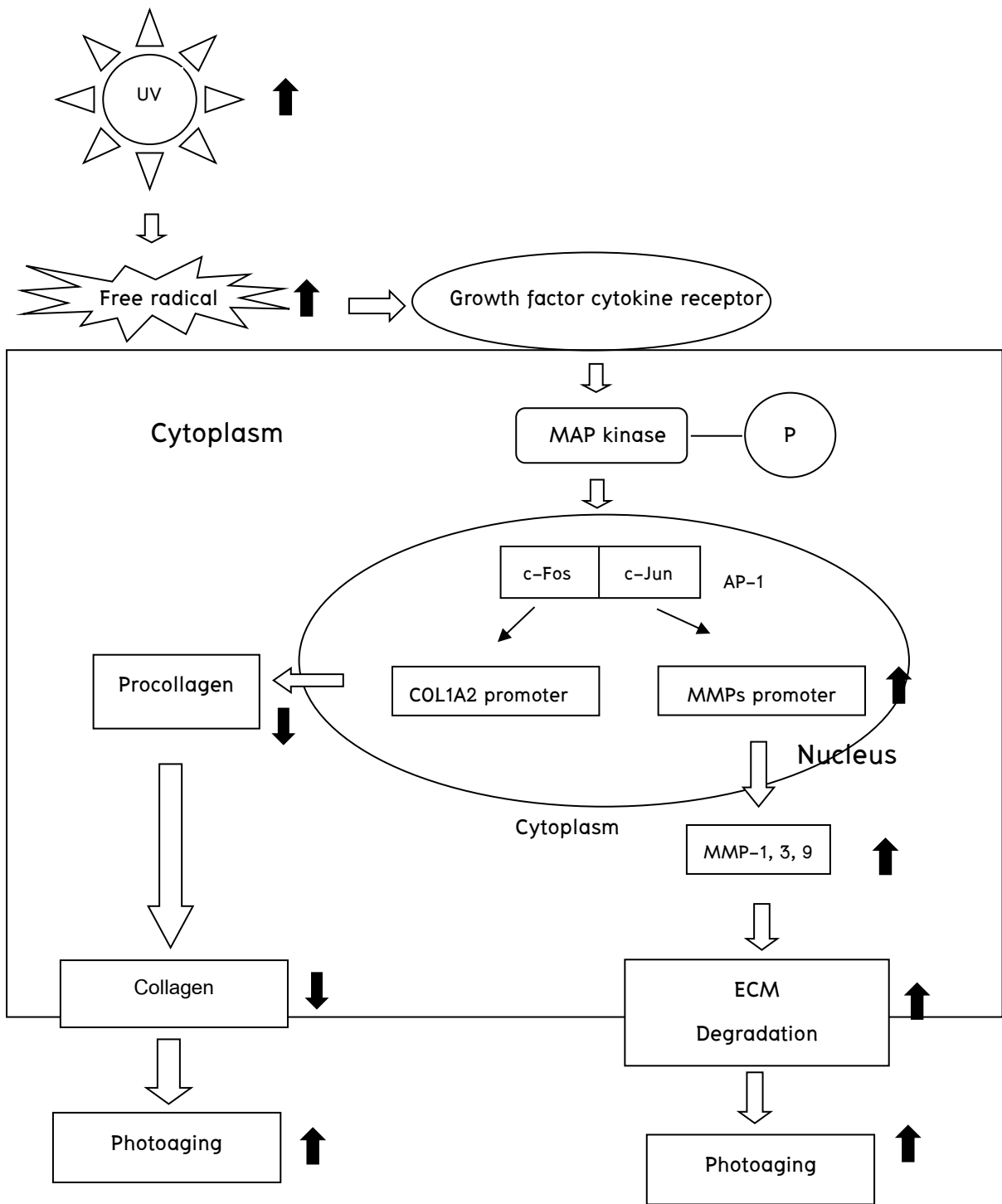
2.2 การเพิ่มขึ้นของ matrix metalloproteinases (MMPs) และการส่งทอดสัญญาณเข้าสู่เซลล์ (cellular signal transduction)

MMPs เป็นเอนไซม์ในร่างกายที่ทำหน้าที่ย่อยสลายของแมทริกซ์ที่อยู่นอกเซลล์ โดยมี calcium และ zinc เป็น co-factor ที่ช่วยเร่งการทำงานของเอนไซม์นี้ เอนไซม์นี้ทำให้เกิดการเสื่อมสลายของแมทริกซ์ที่อยู่นอกเซลล์ ซึ่งประกอบไปด้วยคอลลาเจน อิลาสตินและไกลโคสะมิโนไกลแคน MMPs ในร่างกายของมนุษย์สามารถพบได้หลายชนิดแต่ MMPs ที่เกี่ยวข้องกับการเสื่อมสลายแมทริกซ์ที่อยู่นอกเซลล์ เช่น

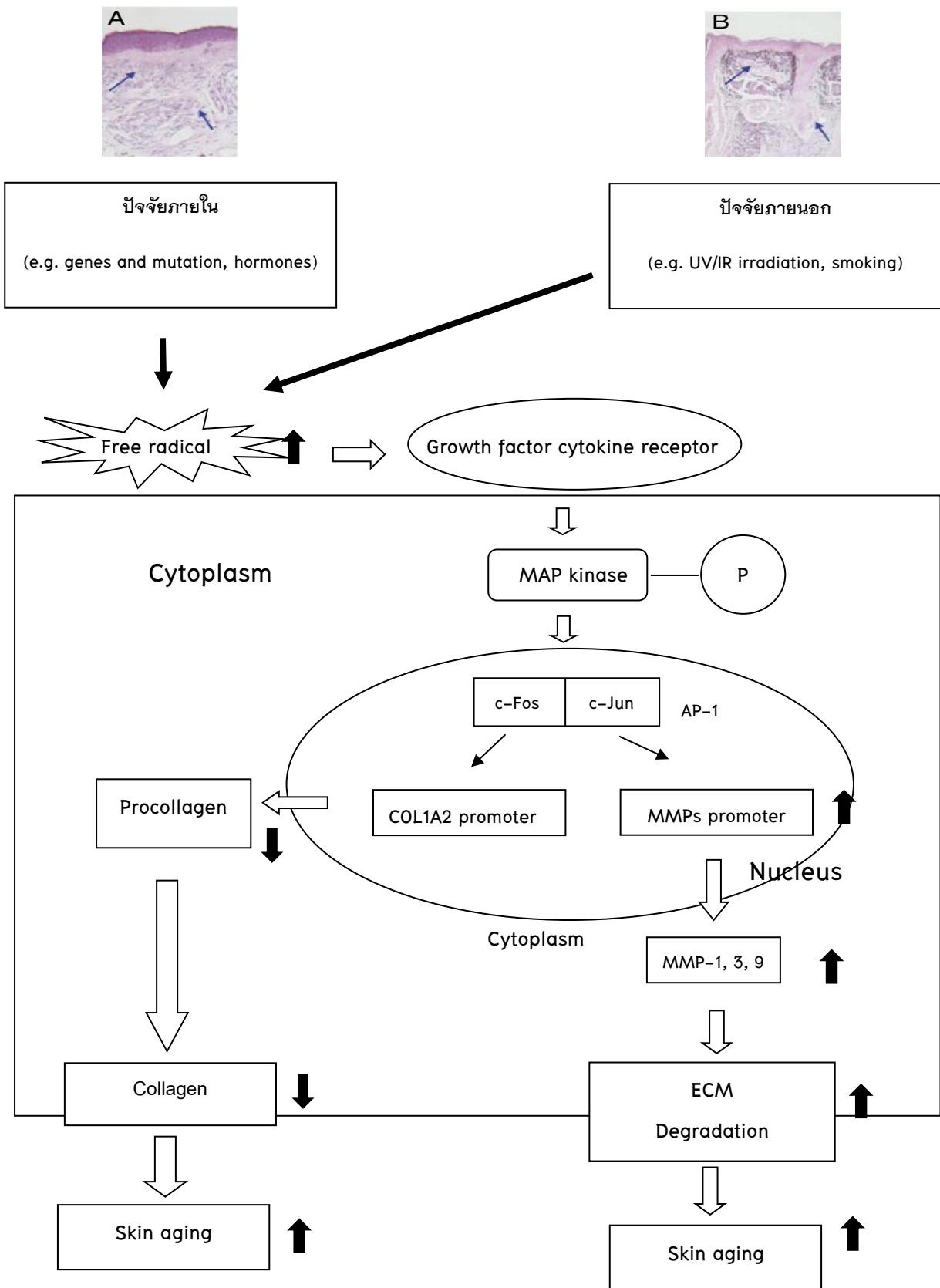
- MMP-1 หรือเรียกอีกอย่างว่า collagenase ทำหน้าที่เป็นทำหน้าที่เป็นเอนไซม์ที่ทำหน้าที่ย่อยสลายคอลลาเจน type I และ III
- MMP-2 หรือเรียกอีกอย่างว่า gelatinase-A ทำหน้าที่เป็นเอนไซม์ที่ทำหน้าที่ย่อยคอลลาเจนที่กระจายอยู่ในบริเวณรอยต่อผิวหนังชั้นหนังแท้กับหนังกำพร้า (dermal-epidermal junction)
- MMP-3 หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า stromelysin-1 ทำหน้าที่เป็นเอนไซม์ที่ย่อยสลายคอลลาเจนต่อจาก MMP-1
- MMP-9 หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า gelatinase-B ทำหน้าที่เป็นเอนไซม์ที่ย่อยสลายคอลลาเจนต่อจาก MMP-1 เหมือนกับ MMP-3

ในสภาวะร่างกายที่ปกติ ปริมาณของ MMPs จะค่อนข้างต่ำ อย่างไรก็ตาม MMPs สามารถถูกกระตุ้นโดยการสัมผัสกับรังสียูวีในแสงแดดทั้งในเซลล์เพาะเลี้ยงและในสิ่งมีชีวิต (*In vitro* cultured cell and *In vivo*) การศึกษาที่ผ่านมาพบว่า การฉายรังสียูวีลงบนผิวหนังทำให้ปริมาณ type I collagen ลดลงภายใน 24 ชั่วโมง

กลไกการเพิ่มขึ้นของ MMPs เช่น MMP-1 เมื่อสัมผัสกับรังสียูวีในแสงแดดยังไม่ทราบแน่ชัด อย่างไรก็ตาม Fisher และคณะได้เสนอกลไกเกี่ยวกับการเพิ่มขึ้นของ MMPs และการส่งทอดสัญญาณเข้าสู่เซลล์ (cellular signal transduction หรือกระบวนการที่เซลล์รับรู้ปัจจัยกระตุ้นจากภายนอกแล้วส่งทอดสัญญาณนั้นเข้าสู่ภายในเซลล์ ซึ่งนำไปสู่การตอบสนองของเซลล์) เมื่อสัมผัสกับรังสียูวีในแสงแดดไว้ว่า รังสียูวีสามารถกระตุ้น growth factor cytokine receptors บนผิวของเซลล์ fibroblasts ส่งผลทำให้เกิดการส่งสัญญาณไปยัง protein kinase แล้วกระตุ้น activating protein-1 (AP-1) ในนิวเคลียส การเพิ่มขึ้นของระดับ AP-1 ส่งผลทำให้ปริมาณของเอนไซม์ MMPs เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการทำลายแมทริกซ์ที่อยู่นอกเซลล์ ส่งผลทำให้เกิด skin photo-aging นอกจากนี้ Fisher และคณะยังได้อธิบายกลไกการเกิด skin photo-aging ไว้ว่า รังสียูวีในแสงแดดยังกระตุ้นการทำงานของ mitogen-activated protein (MAP) kinase ทำให้เกิดการสร้าง MMPs เพิ่มมากขึ้น ดังรูปที่ 4

รูปที่ 4 กลไกการเกิดการความแก่ของผิวหนังมนุษย์โดยมี UV เป็นตัวกระตุ้น [4]

รูปที่ 5 กลไกการเกิดการความแก่ของผิวหนังมนุษย์จากปัจจัยภายในและภายนอก [3, 4]

จากความรู้ของการเกิดความแก่ระดับโมเลกุลที่เกิดจากปัจจัยภายในและภายนอก สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อหาวิธีการป้องกัน/รักษา หรือการใช้สารธรรมชาติเพื่อต่อต้านความแก่ของผิวหนัง ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

การป้องกัน/การรักษา

ในการป้องกัน และรักษาความแก่ของผิวหนังมีวิธีการแตกต่างกันออกไป ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การป้องกัน [7, 9]

1.1 การป้องกันรังสี UV โดยการทาผลิตภัณฑ์กันแดด (Prevention of UV penetration by sunscreen products)

ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า การสัมผัสแสงแดดเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความแก่ของผิวหนัง การป้องกันแสงแดด (photoprotection) เป็นอีกวิธีหนึ่งซึ่งช่วยชะลอการเกิดความแก่ของผิวหนังได้ วิธีที่นิยมในการป้องกันแสงแดดคือ การใช้ผลิตภัณฑ์กันแดดซึ่งผลิตภัณฑ์ชนิดนี้จะมีส่วนผสมของสารป้องกันแสงแดด ปัจจุบันสามารถแบ่งสารกันแดดเป็น 2 กลุ่ม คือ สารกันแดดแบบกายภาพ (physical sunscreen) และ สารกันแดดแบบเคมี (chemical sunscreen) โดยที่สารกันแดดแบบกายภาพมีลักษณะเป็นอนุภาคซึ่งสามารถสะท้อนรังสี UV ทำให้สามารถป้องกันรังสี UV ได้ ส่วนสารกันแดดแบบเคมีจะมีความสามารถในการดูดกลืนรังสี UV แล้วคายรังสีที่มีพลังงานต่ำกว่า (หรือความยาวคลื่นสูงกว่า เช่น รังสีอินฟราเรด เป็นต้น) อย่างไรก็ตาม ผลิตภัณฑ์กันแดดส่วนใหญ่จะประกอบไปด้วยสารกันแดดกายภาพและเคมีเพื่อให้ได้ระดับการปกป้องผิวจากรังสี UVB (SPF) และระดับการปกป้องผิวจากรังสี UVA (PA) ตามที่ต้องการและผลิตภัณฑ์มีประสิทธิภาพในการป้องกันแสงแดดตลอดอายุการใช้งาน

1.2 การป้องกันการเกิดอนุมูลอิสระจากรังสี UV (Prevention of UV-induced ROS)

ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่าเกิดความแก่ของผิวหนัง อาจเกิดจากภาวะเครียดที่เกิดจากออกซิเดชัน ซึ่งอนุมูลอิสระเป็นสาเหตุทำให้เกิดภาวะดังกล่าว จากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า มีสารหลายชนิดที่นำมาใช้ในการต้านอนุมูลอิสระที่เกิดจากการสัมผัสแสงแดด เช่น vitamin E, vitamin C, coenzyme Q, polyphenols และ carotenoids โดยมีการศึกษาในหลอดเซลล์เพาะเลี้ยง fibroblasts ที่ถูก

เหล่านี้ย่นย่อด้วยแสง UV พบว่า coenzyme Q10 สามารถยับยั้งเอนไซม์ MMP-1 โดยการยับยั้งการสร้าง cytokines ที่ถูกสร้างมาจาก keratinocytes เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สารดังกล่าวยังไม่มีความหลักฐานที่แน่ชัดเกี่ยวกับฤทธิ์ในการต้านอนุมูลอิสระที่เกิดจากการสัมผัสแสงแดดในผิวหนังของมนุษย์

1.3 การป้องกันการอักเสบจากรังสี UV (Prevention of UV-induced inflammation)

การป้องกันการอักเสบจากรังสี UV เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยป้องกันการเกิดความแก่ของผิวหนังได้ เช่น coenzyme Q10 สามารถลดการอักเสบเนื่องจาก สามารถการยับยั้งการสร้าง cytokines ที่ถูกสร้างมาจาก keratinocytes ได้ เป็นต้น

1.4 การจำกัดพลังงาน (Caloric restriction)

อาหารเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่สัมพันธ์กับการเกิดความแก่ของผิวหนัง เนื่องจากมีการศึกษาในหนูทดลองพบว่า คอลลาเจนที่ผิวหนัง (skin collagen) ของหนูทดลองที่มีการจำกัดพลังงาน จะมีการสะสมของ AGEs ลดลง ดังนั้น การจำกัดพลังงานจากการรับประทานอาหารให้น้อยลง อาจจะช่วยป้องกันการสะสมของ AGEs ซึ่งสามารถช่วยชะลอการเกิดความแก่ของผิวหนังได้

1.5 การใช้ผลิตภัณฑ์ที่ผสมเอสโตรเจนทาลงบนผิวหนัง

มีการศึกษาหลายการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การใช้ผลิตภัณฑ์ที่ผสมเอสโตรเจนทาลงบนผิวหนัง สามารถเพิ่มการสร้างคอลลาเจนในชั้นหนังแท้ได้ ซึ่งกลไกเพิ่มการสร้างคอลลาเจน ผู้เขียนได้กล่าวมาแล้วข้างต้น อย่างไรก็ตาม การใช้ดังกล่าวอาจทำให้เกิดผื่น (skin rash) ได้

1.6 การใช้ผลิตภัณฑ์เสริมอาหารที่ช่วยป้องกันการเกิด AGEs (Food Supplement for preventing AGEs)

การเกิด AGEs มีความสัมพันธ์กับปฏิกิริยาออกซิเดชัน ดังนั้น สารต้านปฏิกิริยาออกซิเดชันมีส่วนช่วยป้องกันเกิด AGEs และช่วยชะลอการเกิดความแก่ของผิวหนังได้ ตัวอย่างผลิตภัณฑ์เสริมอาหารที่ดีฤทธิ์ดังกล่าว เช่น ascorbic acid, α -tocopherol, niacinamide, pyridoxal, sodium selenite, selenium yeast, trolox, riboflavin, zinc และ manganese สามารถยับยั้ง glycation กับโปรตีนอัลบูมินในหลอดทดลอง เป็นต้น

2. การรักษา [3, 9]

2.1 การใช้อนุพันธ์ของวิตามินเอทาบบนผิวหนัง

อนุพันธ์ของวิตามินเอที่นิยมใช้ทาบบนผิวหนัง เพื่อลดความรุนแรงของริ้วรอยที่เกิดจากความแก่ คือ All-trans-retinoic acid (ATRA) โดยการเพิ่ม fiber components ในชั้นหนังแท้ อย่างไรก็ตาม ATRA จะต้องใช้เวลายาวนานหลายเดือนในการรักษา ริ้วรอยที่เกิดจากความแก่และยังทำให้เกิดอาการระคายเคือง คัน และแสบร้อนได้ ดังนั้น จึงมีอนุพันธ์ของสารดังกล่าวคือ N-retinoyl-D-glucosamine เป็น retinoic acid agonist ซึ่งช่วยลดริ้วรอยโดยเฉพาะร่องลึกจาก photoaging โดยไม่ก่อให้เกิดการระคายเคือง (irritation)

2.2 การใช้สารลอกผิว (chemical peels)

การใช้สารลอกผิวจะทำให้ริ้วรอยตื้น ๆ ที่เกิดจากความแก่จางลงได้ เช่น α -hydroxy acid, salicylic acid หรือ trichloroacetic acid เป็นต้น อย่างไรก็ตามการใช้สารลอกผิวติดต่อกันเป็นเวลานาน อาจจะทำให้ผิวไวต่อแสงแดดได้

2.3 การทำ laser resurfacing

การทำ laser resurfacing เป็นการรักษาริ้วรอยที่เกิดจากความแก่โดยอาศัยหลักการคือ ทำลายพันธะของเซลล์ผิวหนังทำให้เกิดการลอกเป็นจุดเล็ก ๆ ตื้น ๆ ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เซลล์ผิวหนังสร้างขึ้นมาใหม่ ทำให้ริ้วรอยจางลงได้ ตัวอย่างเช่น fractional CO₂ laser เป็นต้น

2.4 การใช้คลื่นความถี่วิทยุ (radiofrequency)

การใช้คลื่นความถี่วิทยุในการรักษาริ้วรอยที่เกิดจากความแก่จะอาศัยพลังงานของคลื่นวิทยุเพื่อไปกระตุ้นผิวชั้นบนและบางส่วนของผิวชั้นล่าง ทำให้เกิดการกระตุ้นคอลลาเจนให้หดกระชับหรือกระตุ้นให้เกิดการสร้างใหม่ แต่วิธีนี้จะอาจทำให้เกิดอาการปวดและอักเสบได้

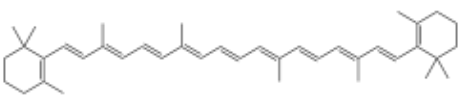
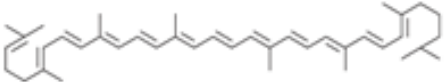
สารธรรมชาติที่ใช้ในการต่อต้านความแก่ของผิวหนัง [10, 11]

ปัจจุบันสารธรรมชาติหลายชนิดได้ถูกนำมาใช้เพื่อชะลอการเกิดความแก่ของผิวหนัง เช่น

1. สารกลุ่ม carotenoids

สารกลุ่มนี้เป็น pigments จากธรรมชาติที่ละลายได้ดีในไขมันซึ่งพบมากได้ในพืช ผลไม้ และดอกไม้หลาย ๆ ชนิด สารกลุ่มนี้มีประสิทธิภาพเป็นสารต้านอนุมูลอิสระได้ดี เพราะว่ามี conjugated double bonds ของ polyene backbone (ตารางที่ 3) เช่น β -carotene, lycopene เป็นต้น ดังนั้น สารกลุ่มนี้จึงนิยมนำมาใช้เป็นสารใช้ในการต่อต้านความแก่ของผิวหนัง ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 โครงสร้างและกลไกการต่อต้านความแก่ของสารกลุ่ม carotenoids

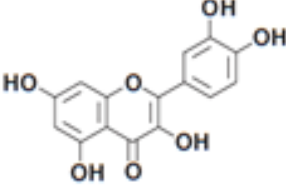
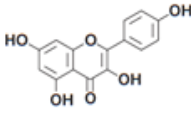
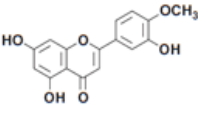
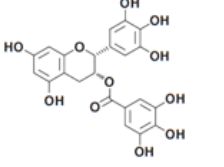
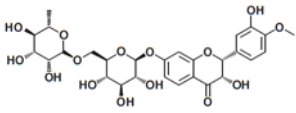
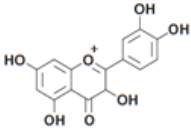
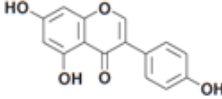
ชื่อสาร	โครงสร้าง	แหล่งที่มา	กลไกในการต่อต้านความแก่
β -carotene		ผักทอง ผักใบเขียว แครอท	- เพิ่มเอนไซม์ SOD ใน diabetic rats - ยับยั้งปฏิกิริยา lipid peroxidation ใน diabetic rats
lycopene		มะเขือเทศ มะละกอ	- ลด oxidative stress ใน rats

2. สารกลุ่ม flavonoids

สารกลุ่มนี้เป็นสารกลุ่ม phenolic compounds ที่สามารถพบได้ในผลไม้ ผัก เมล็ดถั่วต่าง ๆ สารกลุ่มนี้มีแหล่งที่มา ซึ่งในแสดงตารางที่ 4 ซึ่งสารกลุ่มนี้จะแบ่งออกเป็น 7 กลุ่ม คือ flavones, flavanones, flavonols, flavanols, flavanonols, isoflavones และ anthocyanidins

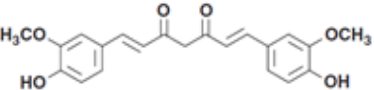
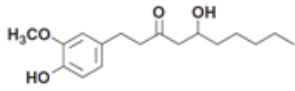
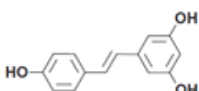
ตารางที่ 4 โครงสร้างและกลไกการต่อต้านความแก่ของสารกลุ่ม flavonoids

กลุ่มสาร	ชื่อสาร	โครงสร้าง	แหล่งที่มา	กลไกในการต่อต้านความแก่
Flavonols	Quercetin		หัวหอม บรอกโคลี มะขามป้อม	- ลด cellular senescence - ยับยั้ง type-I collagen collagenase (มะขามป้อม) - เพิ่ม TIMP-1 level (มะขามป้อม)
	Kaempferol		ชา บรอกโคลี	- ลด AGE formation ใน aged rat kidney
Flavones	Diosmetin		เลมอน	- ลด AGEs
Flavanols	Epigallocatechin-3-O-gallate (EGCG)		ชา เช่น ชาเขียว	- ยับยั้งเอนไซม์ MMP-2 และ MMP-9
Flavanones	Hesperetin		พืชตระกูล citrus	- เพิ่มเอนไซม์ SOD ในหนูทดลอง
Anthocyanidins	Cyanidin		เชอร์รี่ สตรอเบอร์รี่	- ลด cellular senescence - เพิ่ม cell viability
Isoflavones	Genistein		ถั่วเหลือง	- เพิ่มเอนไซม์ SOD - ลด ปฏิกิริยา lipid peroxidation

3. สารกลุ่ม phenolic อื่น ๆ

สารกลุ่มนี้เป็นสารกลุ่ม phenolic compounds อื่น ๆ นอกเหนือจากสารกลุ่ม flavonoids ซึ่งมีรายงานว่ามียุทธศาสตร์ในการต่อต้านความแก่ ซึ่งแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 โครงสร้างและกลไกการต่อต้านความแก่ของสารกลุ่ม phenolic อื่น ๆ

ชื่อสาร	โครงสร้าง	แหล่งที่มา	กลไกในการต่อต้านความแก่
Curcumin		ขมิ้น	- ยับยั้งเอนไซม์ MMP-2 - ต้านอนุมูลอิสระ
[6]-gingerol		ขิง	- ยับยั้งเอนไซม์ elastase
Resveratrol		องุ่น เช่น องุ่นแดง ไวน์แดง	- ต้านอนุมูลอิสระและเป็น free radical scavenger

สรุป

การเกิดความแก่ของผิวหนังเกิดจากปัจจัยภายใน (กาลเวลาที่ผ่านไป) และปัจจัยภายนอก (เช่น การสัมผัสแสง UV) ร่วมกัน อย่างไรก็ตาม การเกิดความแก่ของผิวหนังในแต่ละบุคคลมีสาเหตุแตกต่างกันขึ้นอยู่กับกรรมพันธุ์ สภาพแวดล้อม เป็นต้น ดังนั้น บุคลากรทางการแพทย์ควรศึกษาการเกิดความแก่ของผิวหนังระดับโมเลกุลทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก เพื่อทราบถึงสาเหตุการเกิดความแก่ที่แท้จริง และสามารถหาวิธีในการป้องกัน/รักษา อีกทั้งยังสามารถนำสารธรรมชาติมาประยุกต์ใช้ในการต่อต้านความแก่ของผิวหนังได้อย่างเหมาะสมในเวชปฏิบัติ

เอกสารอ้างอิง

1. Jenkins G. Molecular mechanisms of skin ageing. *Mechanisms of Ageing and Development*. 2002; 123:801–810.
2. Naylor EC, Watson RE, and Sherratt MJ. Molecular aspects of skin ageing. *Maturitas*. 2011;69: 249–256.
3. Zouboulis CC, and Makrantonaki E. Clinical aspects and molecular diagnostics of skin aging. *Clinics in Dermatology*. 2011;29:3–14.
4. Wen KC, Shih IC, Hu JC, Liao ST, Su TW, Chiang HM. Inhibitory effects of *Terminalia catappa* on UVB-Induced Photodamage in Fibroblast Cell Line. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*. 2011;1:1–9.
5. Sator PG, Schmidt JB, Sator MO, Huber JC, and Hönigsmann H. (2001). The influence of hormone replacement therapy on skin ageing: a pilot study. *Maturitas*. 2001; 39(1):43–55.
6. Stevenson S, and Thornton J. Effect of estrogens on skin aging and the potential role of SERMs. *Journal of Clinical Interventions in Aging*. 2007;2(3):283–297.
7. Gkogkolou P, and Böhm M. Advanced glycation end products key players in skin aging? *Dermato-Endocrinology*. 2012;4(3):259–270.
8. Quan T, Qin Z, Xia W, Shao Y, Voorhees JJ, and Fisher GJ. Matrix-degrading metalloproteinases in photoaging. *Journal of Investigative Dermatology Symposium Proceedings*. 2009;14:20–24.
9. Ichihashi M, Photoaging of the skin. *Anti-aging medicine*. 2009;6(6):46–59.
10. Pan MH, Lai CH, Tsai ML, Wu JC, and Ho CT. Molecular mechanisms for anti-aging by natural dietary compounds. *Molecular Nutrition & Food Research*. 2012;56:88–115.
11. Mukherjee PK, Maity N, Nema NK, Sarkar BK. Bioactive compounds from natural resources against skin aging. *Phytomedicine*. 2011;19:64–73.

